

ABDURRAHMAN b. HÂRİS

(عبد الرحمن بن الحارث)

Ebû Muhammed Abdurrahmân
b. el-Hâris b. Hişâm
b. el-Mugîre el-Mahzûmî
(ö. 43/663-64)

Hiz. Osman zamanında
Mushaf nüshalarının
çoğaltılmasıyla görevlendirilen
heyetin üyesi, tâbiî.

ABDURRAHMAN b. HASSÂN b. SÂBİT

(عبد الرحمن بن حسان بن ثابت)

Ebû Saîd Abdurrahmân
b. Hassân b. Sâbit
el-Hazrecî el-Ensârî
(ö. 104/722-23)

Hiz. Peygamber'in şairi
Hassân b. Sâbit'in oğlu,
şair tâbiî.

ABDURRAHMAN el-HÂZİNİ

(عبد الرحمن الخازني)

Ebû'l-Feth Abdurrahmân Mansûr
el-Hâzinî

XII. yüzyılda İran'da yaşamış
astronom, mekanikçi ve
ilmî alet yapıcısı.

Hicretin birinci yılında doğduğu bilinmektedir. Babasının vefatından sonra annesinin Hz. Ömer'le evlenmesi üzerine onun himayesine girdi. Asıl adı İbrâhîm'di; ancak halifelîği sırasında, peygamber adı taşıyanların isimlerini değiştirmeyi düşündüğü sıralarda Hz. Ömer, ona Abdurrahman adını verdi. İlmî ve cömertliğiyle tanınan ve Hz. Osman'ın kızıyla evlenen Abdurrahman, Hz. Âişe ile birlikte Cemel Savaşı'na katıldı. Onu çok takdir eden Âişe, "Abdurrahman b. Hâris gibi on çocuğum olsaydı, evimde oturup onları yetiştirmeyi her şeye tercih ederdim" derdi.

Hiz. Osman, Mushaf nüshalarını çoğaltıp çeşitli bölgelere göndermeye karar verince, bunu gerçekleştirmek üzere Zeyd b. Sâbit, Saîd b. Âs ve Abdullah b. Zübeyr ile birlikte damadı Abdurrahman'ı da görevlendirdi. Ayrıca Osman şehid edildiği sırada Abdurrahman yanında bulunduğu için yaralanmıştı.

Rivayet ettiği hadisleri Hz. Ömer, Osman, Ebû Hüreyre, Âişe, Ümmü Seleme gibi sahâbilerden nakletmiş, kendisinden de fukahâ-i seb'â'dan biri olan oğlu Ebû Bekir, ayrıca Ebû Kılâbe, Şa'bî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Rivayet ettiği hadisler *Şa-hîh-i Buḥârî* ile dört büyük sünende yer almıştır. Abdurrahman, Muâviye'nin hilâfet yıllarında Medine'de vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 5-6; Buhârî, *et-Târîḫü'l-kebir* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 272; İbn Abdülber, *el-İstî'âb (el-İşâbe için)*, Kahire 1328, II, 426; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 431-432; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 484-485; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 394; III, 66.

SELAHATTİN POLAT

Hicretten 6 yıl sonra (m. 627-28) doğdu. Annesi, Hz. Peygamber'in hanımı Mâriye'nin kız kardeşi Sîrîn'dir. Peygamber hayatta iken doğduğu için sahâbî olduğunu söyleyenler varsa da onu tâbiî sayanlar çoğunluktadır. Hayatının büyük bir kısmını, doğum yeri olan Medine'de geçirmiş, bir süre de Dimaşk'ta kalmıştır.

Devrinin bazı şairleriyle giriştiği hiciv yarışında zaman zaman babasından destek görmüş, Muâviye'nin halifelîği döneminde yazdığı hicivlerle Ermevîler'i rahatsız etmiştir. Muâviye'nin kızı Remle hakkında söylediği beyitler dolayısıyla kendini hicveden Yezîd'i, yazdığı bir şiirle mağlûp etmiştir. Bunu hazmedemeyen müstakbel halife, anlayışlı olmasını tavsiye eden babasını da dinlemeyerek, hristiyan şair Ahtal'dan yardım istemiş, o da kendisini himaye edeceğine dair söz aldıktan sonra Abdurrahman'ın şahsında ensarı hicvetmiştir. Ahtal'ın bu hicviyesi müslümanları üzmüştür.

Babasından, annesinden ve diğer bazı sahâbilerden pek az rivayeti vardır. Şiirleri, Sâmi Mekki el-Ânî tarafından *Şi'ru 'Abdirrahmân b. Ḥassân el-Ensârî* adıyla neşredilmiştir (Bağdat 1971).

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 266; VIII, 212, 215; Cümahî, *Ṭabaḳâtü fuḫûli's-şu'arâ* (nşr. Mahmûd Muhammed Şakir), Kahire 1394/1974, I, 150, 461-466; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 434-436; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 64-65; İbn Haçer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, III, 67; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 162-163; Sezgin, *GAS (Ar.)*, II/3, s. 174-175; Ömer Ferrûh, *Târîḫü'l-edebî'l-'Arabî*, I, 313, 384, 414-417, 518, 555-556; Yâsin el-Eyyûbî, *Mu'cemü's-şu'arâ*, Beyrut 1982, s. 258; R. Blachère, *Târîḫü'l-edebî'l-'Arabî* (trc. İbrâhîm Kilânî), Dimaşk 1404/1984, s. 349-350.

SELAHATTİN POLAT

Kaynaklarda zaman zaman İbn Heysem, Ebû Ca'fer el-Hâzin ve Ebû'l-Fazl el-Hâzimî ile karıştırılan Abdurrahman el-Hâzinî, Ebû'l-Hüseyin Ali b. Muhammed el-Hâzin el-Mervezî'nin Bizans asıllı kölesidir. Sahibinin Merv sarayında *hâzin* (hazinedar) olmasından dolayı el-Hâzinî nisbesiyle tanınmıştır. Ebû'l-Hüseyin el-Hâzin'in sağladığı imkânlarla, devrinde mümkün olabilen en iyi eğitimi gördü; özellikle felsefe ve matematik tahsil etti. Selçuklu Sultanı Sencer devrinde (1118-1157) bir ilim ve edebiyat merkezi haline gelen Merv'de, sarayın desteğiyle çalışma ve araştırmalarını yürüttü. Uzun yıllar en güvenilirdiği zîc* olarak kabul edilen ünlü zîcini Sultan Sencer için hazırladı ve yine onun hazinesinde kullanılmak üzere, kendisine her çağın ilmî alet yapımcıları arasında mümtaz bir mevki kazandırmış olan "mizânü'l-hikme" adını verdiği bir hidrostatik terazi yaptı. Bu terazi sayesinde metallerin ve taşların saf olup olmadıkları, iki elementten meydana gelen alaşımlarda metallerin karışma oranları bulunabiliyordu. Bu terazi hassasiyet yönünden daha önce yapılanlardan çok üstündü.

Abdurrahman el-Hâzinî, aynı zamanda riyâzet yolunu takip eden dindar bir kimseydi; bir derviş gibi giyinir, çok az yer ve evinde tek başına yaşardı. Kendisine verilen mükâfatları kabul etmediği, bir keresinde Sultan Sencer'in gönderdiği bin dinarı, cebinde on dinarının olduğunu ve bu paranın kendisine üç yıl yeteceğini söyleyerek geri çevirdiği rivayet edilir. Öğrencilerinden yalnız Hasan es-Semerkandî'nin adı bilinmektedir. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Hâzinî'nin çalışmaları da henüz bütünüyle incelenmiş değildir. Bu incelemeler tamamlandığında bazı şüpheli ve yanıltıcı hususların açıklığa kavuşacağı umulmaktadır. Mevcut bilgilere göre ise Hâzinî'nin ilmî yönden değerlendirmesini yapmak oldukça güçtür. Bir statik ve hidrostatik bilgini olarak kendinden önceki araştırmacılara çok bağlıdır ve özellikle Bîrûnî ile Asfîzâ-